

RECORTS

UN SABI

II

TRANQUIL don Serafi Lleó per sa posició sòlida que li permetia disfrutar de totes las comoditats d'aqueix mon, deixá 'l piset hont tenia establerta sa Clínica en lo carrer dels Ases, anant á viure en casa propia al carrer de Trafalgar, no lluny del Hort d'en Fabá. Allí passava la vida més sossegada que may, en companyia de sa costella, aquella donya Tecla, la famosa cuynera del romanço, y de sa filleta estimada, que anava creixent més ràpidament que la esperansa d'un cessant. La casa era un palau en miniatura, y la felicitat que niava baix son sostre enguixat, sols comparable á la que disfrutaren nostres avis en lo Paradís avans de mossegar la poma y vestir-se ab aquell trajo tan económic que si avuy fos de moda no faria pas bullir l'olla de cap sastre. Entremitj de las mil y una maravellas d'aquell encantat palau, en lo despaig del Lleó, penjat á la paret en lloch preferent, dins un march artísticament daurat, sobressortint damunt d'un fons

de *pelouche* vermella, estava colocat, á la vista de tothom, *Lo jurament*, aquell mateix romanso tot tacat de caldo, are ja sech. Aixís ho decidí 'l matrimoni per unanimitat, y ningú, crech jo, podrà criticar sa veneració per tant substanciós com miraculós recort.

L' ex-metje feya la vida d' en Burgés, y no volguent perdre 'l temps y sí ésser útil á la humanitat y cedint á la afició que durant tota sa vida havia demostrat per la Ciència, s' ocupá, primer per distréures y després ab afany creixent, d' Història natural y d' Anatomía, abduas tan afíns á la Medicina que ell havia, com sabém, cursat brillantment y estudiat y practicat ab consciencia. A la ciutat s' entretenia escrivint los descobriments que feya diariament, sia dissecant algun lloro ó algun gosset d' aquets peluts y d' ulls molls á que tan aficionadas son las senyoras, especialment las extrangeras, ó preparant inísectes, conservant reptils en pots d' alcohol ó coleccionant fósils que arreplegava en sas excursions pels voltants de Barcelona ó durant l' estiu, que anava á passarlo á fora com fa la *high-life* y tots los que no saben qué fer dels diners. Son despaig podia més encare que sa antiga Clínica y la fàbrica d' aygua-cuyt y negre ahont vegé la llum lo Serafí. Alló semblava l' anfitatre d' un hospital, feya feredat de veure, no hi mancava res. Tots los instruments de dissecció hi eran: llansetas, bisturís, escarpells més esmolats que una navaja; uns que tallavan pel cantó dret, altres pel corvo, altres per tots dos costats; pinsas xicas y grossas, de dissecció, dretas y encorvadas, per agafar la pell, los muscles, los nervis, fins la més petita porció d' aquells cadáveres que ell estudiava ó preparava; estisoras finas y tortas, estenallas, llimas, alicatas, alenas, fil, agullas de cusir y de cap, serras, xerrachs, martells, puntas de París, pinzells, espátulas, respalls, un arsenal complert d' armas de punxa ó de tall; fil-ferro, ulls de vidre, soports, paper groixut y fi, d' estrassa ó de barba; cotó fluix, llana, estopa, molsa, palla, espart, suro; totas aqueixas materías per ficar dintre la pell dels animals un cop n' havia tret lo de dins y la carcanada pera omplirlos, montarlos y recusirlos, donántlos hi sa primitiva forma; no n' hi cabian pas més. En un armari, tancat ab pany y clau pera evitar imprudencias ó desgracias tal volta irreparables, que deixava passar los olors dels ingredients que contenia, s' hi veyan ab las sevas etiquetas corres-

ponents, á través dels cristalls de las vidrieras, los preservatius ó antiséptichs com lo sabó arsenical, l' ácit gállich, tánnich, fénich, arseniós, etc., l' ayguarrás, creosota, benzina, metilena, lo cloruro de zinc, lo sublimat corrosiu y altrás sals del arsénich, del ferro, del zinc y del manganés; colors, barnissos, guix y tots los productes químichs que necessita un naturalista ó un anatómich. Aquell armari era la Santa Bárbara, lo pot de la confitura y feya un olor molt agradable. Descriure tot lo que 's podia admirar en aquella habitació es obra superior á las forsas d' un home y caldria gastar massa temps, tinta y paper, tres cosas que fan de bon estalviar. A més de la biblioteca, del armari dels perfums, per ésser breu y acabar aviat, sols cal dir que entorn d' aquell despaig, molt ben coleccionats y ab son nom corresponent, ficats dintre d' uns armaris grans, *ad hoc*, ab prestatjes, los fósils, desde 'l terreno silúrich al cuaternari, hi estavan regularment representats; los insectes, desde 'ls coleópters al dípters, hi abundavan; los aucells, los mamífers, los peixos, los crustacis, los reptils no hi eran tampoch escassos, dominant lo conjunt, damunt del cuadro del roman-so, un pelat crani de toro ab banyas ben punxagudas, que havia fet un esboranch en certa part á un *mono sabí* d' aquells que 's posan detrás de la barrera destorbant als lidiadors en las *corridas*, y que pagá ab un tros de carn sas aficions taurófilas y lo no volguer cumplir l' onzé manament. Aquell cap ab banyas era digne de figurar en lo despaig del naturalista, per ésser un exemplar preciós de la rassa dels bous, á la que pertanyía lo Serafí (era Bou per part de mare), y tenia molt mérit pel recort d' aquella dissort que ocasioná. Lo Serafí, tenint en compte las duas circunstancias, volgué possehirlo y, porque no li escapés, n' oferí y 'n doná un grapat de cuartos. Li fou adjudicat, com també la amistat del *xulo* fet malbé, qui tingué més d' una vegada ocasió de posarla á proba pegant algun cop de sabre, no als toros, sino á la butxaca del Lleó.

Lo ditzós marit de donya Tecla passava tot lo temps de las calors á Sant Sadurní de Noya, bònica població de la provincia de Barcelona, ahont los ayres, tant com las ayguas y 'ls fruyts, son excelents y 'ls naturals molt trempats y sociables. Allí hi tenia llogada una caseta molt bufona y cómoda de las que s' han fet fa poch anys á la entrada del poble en lo carrer

de la Diputació, hont passava, en companyia de donya Tecla y de sa filla, tota la temporada fins que 'ls ne treya 'l fret. Aquell país li oferia ample camp pera satisfer sas aficions y desenrotllar sos estudis d' entomólech y de geólech, que eran los seus predilectes. En aquella conca que banyan los rius Noya y Lavernó, en aquell terrenu accidentat y pintoresch hont la fauna y la flora dels temps prehistòrichs es rica y variadíssima en lo terrenu secundari (jurásich y cretaci), que es lo que, junt ab los terciaris y ab lo diluviá, constituheix aquella comarca, lo mateix s' hi pot trobar un insecte desconegut que una girada de peu y recullir un fósil nou com una fractura de bras; hi ha de tot.

Aquell Nemrod degenerat, cassador de bestioletas, desde 'l primer any que aná á Sant Sadurní s' havia fet un nom. Shakespeare ha dit:

«Good name in man and woman
is the immediate jewel of their souls.» (1)

No es de creure que 'l Lleó sapigués l' anglés, aquest idioma que diuen es lo millor pera parlar ab los aucells, ni que may hagués llegit á Shakespeare, mes debia saber á bon segur tot lo valor d' un bon nom. Y aquest no era poch honorífich. ¡Quánts com ell lo voldrian tenir! «¡Quín sabil!» deyan algunas donas y alguns d' aquells pagesos que de tant senzills que son semblan fets tots d' un sol tros. Lo que pochs conseguixen, la admiració de sos contemporanis, ell ho obtingué fácilmente. ¿Cóm? Aquell llibre vell de son pare en aqueixa ocasió, com quan rumiava 'l casori, li serví divinament. Tingué present un aforisme que conté, oportú com pochs y elevat y sublim com casi tots los altres. Deya:

Los sabis tenen á mengua
fer servir massa la llengua.

Desde 'l principi parlá poch, y gens de Ciencias, ab los més granats é inteligents d' aquella població, hont, encare que

(1) Per l' home y per la dona un bon nom es la joya més propera á sas ánimas.

no es gran, abundan los homes instruhits. En cambi enraho-
nant d' Entomología y de Paleontología ab los que hi ente-
nian tant com si 'ls parlés en grech, clavantlos cada llatinada
que feya escriuixir, obtingué un resultat que sobrepujá á sas
esperansas. Los que 'l veyan dematí y tarde per las carenas y
las planurias, pels xaragalls y 'ls puigs, per las vinyas y 'ls
camps, pels boscos ó herms, empaytant los lepidópters ab lo
salabret, los coleópters, himenópters, ortópters, hemípters,
neurópters y dípters ab las pinsas, lo parassol ó unas llargas
estenallas ab filat; quan no 'l trobavan escrostonant las argi-
las, las areniscas y las calissas, picant en las rocas, com si fos
un picapedrer, ab lo martell de geólech, buscant algun *pecten*,
algun *belemnite*, algun *ceritium*, etc. ¡Está clar! Qué havian
de fer sino creure á ulls cluchs que era un sabí l' home que
feya una cosa tan extraordinaria de la que ells no 'n sabian ni
gota.

Aixó, lo rum-rum que en los pobles de poca extensió corre
com taca d' oli per qualsevol fet nou, cooperanthi la propa-
ganda que feya inconscientment donya Tecla enrahonant ab
uns y altres, fins fentho molt democràticament ab las donas
que venian á la plassa del saber y del talent de son marít, creá
en torn del Serafí una aureola de sabiduría, una atmósfera d'
admiració general, donantli, sens que li regatejés ningú, lo
dictat de sabí. Per donya Tecla, que 's trepitjava molt l' esca-
pulari, era 'l seu Serafí tan sabí com aquell Sant á qui, quan
estudiava, sos companys lo tractaren de «bou mut» (1). Lo
Serafí era Bou ja y fou mut també llavors, poguent per aqueix
motiu aspirar á semblarse un xiquet al eminent teólech que
fou l' autor d' aquellas *Sumas* tan preuhadas.

Tots los matins á trench d' auba se 'n anava á corre pels
voltants de Sant Sadurní y no deixava res per vert. Aprofitant
las primeras horas de la fresca, que son las més agradables y
durant las quals, com diu Zorrilla, *se respira mejor*, se 'n
anava á la cassera d' insectes de tots géneros, que, exceptuant
los himenópters, lepidópters y alguns altres, fugen del sol y de
la calor preferint las primeras y últimas horas del dia y la nit
pera tranzitar, alimentarse y comunicarse á cops d' antenas
sas impressions.

(1) Sant Tomàs d' Aquino.

Feya goig de veure al sabi ab lo trajo que vestia. Tot de dril de color de cendra, portava al cap un barret de palla d'alas amplas com los del *xatos* de Sant Mus y als peus sabatas rosas ab sola d' espardenyà. A la esquena un sarró com los d' anar á cassar ple de capsas de llauna, ampolletas, agullas, pinsas y demás enginys que la Entomología senyala pera agafar aquells cuchs, aquells moscas ó formigas, aquells escarabats de tots colors que han fet trencar las peladas closcas de més de quatre sabis, y á la xarxa del sarró un munt de papers dobles per embolicarhi 'ls fòsils vegetals ó animals fàcils de trencar. A la cintura lo martell y las pinsas llargas de filat, com un beduí la gumía y las pistolas; á la mà 'l salabret fet d' un tros de mosquitera vella, com un sereno la escona, un armat la llansa y Neptú lo trident. Seguint lo curs del riu Noya, baixant per aquella costa tan inclinada que 's troba prop de la Creu Trencada, seguía las argilas que atravessa 'l riu y allí desde la *linnea* á la *escutella subrotunda* que forman rocas fins á las dents dels grans sauros del terreno terciari, ja podia omplir lo sarró de fòsils variats. Tant com d' eixos trobava insectes. Sortia 'l sol y amagantse 'ls coleópters, hemípters y molts ortópters en llochs ombrívols ó sota las pedras, retirantse las papallonas nocturnas, compareixian las diurnas, los himenópters, los dípters y neurópters. Llavors lo sabi no s' entenia de feyna; quan no s' hi feya á cops de salabret, corrian las pinsas; quan deixava las pinsas, agafava 'l martell. Alló era la Xauxa del Lleó, lo Paradís del Serafí.

Pujava atravessant lo Noya per l' indret de «La Foradada», y vinyas á través, carregat com un burro ab lo botí que havia recullit, se n' entornava cap á casa content y subant quan lo sol ja picava massa. A voltas no 's recordava de que estés dejú y corrents se ficava en un quartet, hont demunt d' una taula contemplava 'l resultat de la excursió matinal, joyós, com un avaro de sos tresors, servintse, pera observar aquellas bestiolas, d' un excelent microscopi, passant horas enteras ab l' ull demunt d' aquell crestell que li revelava tants de secrets. Donya Tecla d' aquell instrument ne deya la ullera, com deya *frábica*, *tretrato*, *tartrana*, *trenc*, *mariano* per meridiá y altrás del florit y pintoresch vocabulari que li ensenyaren sos pares.

La nena, que ja era gran, tenia vint anys, sense contar los

que va mamar, y 's deya Leonor. Don Serafí, enamorat del nom de família que portava, ho volgué aixís; Leonor Lleó era imposant, dramàtic, magestuós. Era la noya 'l viu retrato de son pare, tan bonica com ell y educada al costat de la seva mare.

¡Qualsevol pensará que estava assegurada d' incendis!

Donchs s' erra de ple á ple. Ab lo conjunt de bonas cualitats que possehia, tant físicament com per la instrucció que rebé y essent única y hereva de son pare, no li costá gayre á la Lleona d' agafar un be. Lo promés era un fadrí major d' un betas y fils del carrer del Hospital de Barcelona, que tenia un posat molt ayrós de seminarista y moltes ganas de plantarse pel seu compte. Las bonas condicions d' aquell jove, rich d' esperansas y hermós com pochs n' hi hagin, ablaniren lo cor de la nina que estava aixalada, no veyent l' hora d' anar á ca 'l Bisbe.

Don Serafí hauria volgut un altre gendre digne d' aquella nissaga de Lleons; desitjava, si no un títol nobiliari, que aixó y molt més mereixia sa filla, al menos un diploma de Llicenciat com lo que ell tenia. No 's recordava ó no sabia que Shakespeare havia dit, potser pera que 's pogués aplicar al promés de la Leonor:

«My crown is in my heart, not on my head;» etc. (1)

Y en aixó no tenia gens ni mica de rabó, perque 'l xicot valia una India; era tan bo, tan bo, que... etc., etc. No tenia aquell betas y fils ni de, ni di, ni ploma, mes era mereixedor de la Leonor per tots quatre costats. Además, ¿cóm se pesca un nuvi en aqueixos temps? *¡That is the question!* y prou. Deixém tranquil á Shakespeare. La Lleona gran no volia quedar-se sense gendre, ni la Lleona xica pera vestir sants y 'l Lleó pare desitjava que li diguessin avi. Per aqueix motiu consentí, encare que remugant, en las relacions de sa filla, passant per demunt de totas las consideracions polítiques, socials y financieras y accedint á donar la blanca má de Leonor á en Canuto Agulló y Rodet, que aixís era com se firmava 'l promés.

(1) Ma corona está en mon cor, no demunt mon cap.

Lo pare, un cop fet eix pensament, ja no 's cuydá poch ni gens de la enamorada parella. Altra feyna tenia 'l Lleó que presenciar com sa filla y en Canuto estavan fent lo colom. Per ell res com la Ciència; s'estimava més agafar un *ateucus sacer* ó la oruga de vius colors del *sphinx euforbiæ* en l'euforbi, que estar fent centinella als amants. Preferia escoltar las cigalas, las granotas ó 'ls grills que sentir al promés de la noya cantar la *Stella confidente* ó 'l *Vorrei morir* ab veu de faset y desafinant. Li agradava més un fósil que en Canuto, interessantli més preparar insectes, dissecar algun ratolí, algun calápat ó algun mussol que estarse fent lo *idem* sentint enrahonar al *idem* del seu futur gendre.

Dels dos enamorats ja se 'n cuydava prou donya Tecla, y, aixó sí que fora llevárloshi, devant d'ella feyan molta bondat mentres no s'adormia. Per ells sí que era lletra morta aquell bonich aforisme del Ainat, que deuen tenir present las mamas y 'ls que tingan por dels estornuts:

Quan ab algú parlarás,
no t'acostes prop del nas.

¡Oh may prou alabat llibre d'aquell Lleó que ja era al cell! Si tothom seguís aquellas máximas fora cuestió de dir: «¡Ay, que anirém tan be, etc., etc.»

Donya Tecla era decidida partidaria del casori. Aquell Canuto li havia entrat per l'ull dret y era lo natural; coincidien en educació, instrucció y gustos y además no es cosa nova veure que 'ls gendres acostuman á simpatisar molt ab las sogras y aquestas ab los gendres mentres están en lo futur. Mare y filla estavan impacients, tenian ganas de menjar confits. Don Seraffí no hi portava tanta pressa, no era llamener com las donas. Pensava en un d'aquells aforismes que diu:

Lo marit á la muller
tíngali lo menester,

y l'home, además d'aixó, que potser no tenia en Canuto, no lligava prou ab lo promés. ¿May dirian per qué? Perque aquell

betas y fils no tenia cap mena d' afició á la Anatomía ni á la Geología ni á la Entomología; sols la tenia á la Merceria y per aqueix motiu estava á la mercé del Lleó.

¡Quí pot lluytar contra 'l rey dels animals! Quí s' atreveix á barallarse ab un Serafí! Jacob ho probá y n' eixí be, mes no sens rebre una bona fregada d' orelías del angelet que ab un xich més li priva d' ésser pare dels juheus. En quant á eurés-selas ab lo rey del desert, alguns ho han fet, entre ells Gerard y Livingstone, mes cal tenir present que anavan armats fins á las dents, y sobre tot lo primer tirava molt dret. En Canuto en materia d' armas sols coneixia las agullas, las estisoras y 'l ganxet.

Mes hi ha un ángel bo pera 'ls enamorats, com diuen que n' hi ha un pera las criaturas. ¡Abdós son tan ignocents! Una ocasió, d' aquellas que la pintan calva, vingué á precipitar la realisació dels llegítims desitjos que tenia en Canuto d' emparentar ab aquella familia de Lleons. Projectada una excursió higiénich-restauradora, com certs específichs y braguers que son bons pera tot, un matí la familia Lleó en pes, inclós lo promés y la minyona, sortiren de Sant Sadurní ben provehíts de queviures pera passar la diada, las donas á cavall y 'ls homes á peu, cap á ca'n Ros, inmensa y pintoresca heretat pertanyent á un gran propietari del esmentat poble, molt amable y no menos ilustrat, que tothom estima ó respecta en aquella comarca. A la casa del carrer de la Diputació no hi quedá ningú, y no se 'n van emportar lo gat (lo del vi sí) porque un que 'n tenian á Barcelona, negre, molt gros, fou sacrificat á la Ciència, víctima de las aficions anatòmicas del sabí Lleó. ¡Un mártir més de la Ciència! Pobriíssó! Ell que potser hauria fet un bon ofegat en mans d' un beco ó d' un gitano!

Las donas se dirigiren, passant pel devant de la estació del ferro-carril, per la carretera provincial que va á trobar la de Barcelona á Madrid, prop de Sant Pau d' Ordal, emportansent tot lo fato dins de la tartana y despedintse dels homes. Lo sabí y 'l betas y fils pujaren pel dret de ca'n Garriga vinyas, camps y boscos á través, deixaren á un cantó lo famós castell de Subirats, mitj enrunat, s' enfilaren per Costa Seca pera anar á reunir-se ab las donas á l' hora d' esmorsar sota la «alzina grossa», arbre grandíós com pochs se 'n vegin que hi ha prop

de la masía de ca'n Ros. Allí, disfrutant de l' ombra benéfica d' aquell arbre magnífich que per son volum fa recordar lo *manzanillo* del últim acte de *L' Africana*, assentats á terra 'ls Lleons mascle y femellas ab la companyia (com diuhen los de fora), feren son primer ápat.

Un cop llestos, lo sabí, que no volia perdre 'l temps, feu seguir, mitj arrossegant, pera acompanyarlo en sa excursió científich-venato-entomólogo-geológica al pobre promés, que li recava molt deixar á la xicota, puig res convida més al amor que l' espectacle, sempre nou y sempre hermós, de la naturalesa.

¿Que potser se creuhen que aquell betas y fils, aquell Canuto no estava ple de sentiments poétichs? Lo botiguer seguí á son futur sogre; hi anava tant de gust com un municipal á un enterro en dia de pluja, pero havia de fer cara al mal temps; lo cor li digué: «Muxoni», encare que 'l portava cap á la Leonor, com un llech cap al refetó quan sent tocar l' hora de dinar, amansintlo á aquell Lleó que devia serli sogre. Fins va tenir la abnegació, encare que cap vocació sentia per la Ciencia, de portar lo sarró del naturalista ab tots los enginys que contenia, y es de creure que si li hagués convingut al Lleó fins se l' haguera posat á coll-y-be per aquellas singleras.

La cassera comensá de valent y ab magnífichs resultats. Papilis, licenas, zigenas, etc., tot un núvol de papallonas de varis colors y formas vingué á caure presoner dins lo salabret del Serafi; cicindelas, carábids, sílfids, histérids, etc., un munt de coleópters caygué en las urpas del Lleó; ápids, véspids, crabrónids y altres himenópters foren atrapats per las pinsas ab xarxa del sabí; sens parlar dels ortópters, neurópters, hemipters y dípters que cassá, y dels ammonites, belemnites, trigoniæ, pentacrinii, ostræ y altres fòsils dels terrenos que allí están ben representats y abundan en exemplars magnífichs.

No haguera parat may lo senyor Serafi, sens atendre al cansament ni al malhumor del pobre enamorat, qui, carregat com un camálích, ab prou feynas podia aconseguirlo, treyent un pam de llengua y bufant com una locomotora, sens un accident que, tot posant fi á aquella *razzia*, feu, per un capritxo d' aquella deesa tan poca solta, guanyar al pretendent

reventat, ensemps que 'l cor del Lleó, la má de la hermosa Leonor.

Lo naturalista entussiasmat, empaytant á grans cops de salabret una *vanessa* que sempre se li escapava, parantse á duas passas d' ell, obrint y tancant las alas com si li digués: «¡Ay Lleó, sí que me 'n fas poca de por!» no s' adoná-d' una arna (¡los pagesos sempre n' han de fer una de las sevas!) que hi havia al mitj del bosch. Ensopegar, caure y sentirse al demunt tot un aixám d' enfurismadas abellas que per tot arreu lo picavan, fou tot hu. Exclamacions de dolor y de rabia, crits horrorosos, cops de bras, castanyas, pinyas, bolets, catxetas *que te crió* del Lleó vensut, impotent, acorralat per aquellas bestiolas, no 'n vulguin més. Sens ajuda del seu futur gendre, lo que es del Serafi ni 'n queda pera contarho.

En Canuto, exposantse en aras del amor á las picadas d' aquellas bestioletas tan útils com furiosas, de las quals ne rebé també las caricias, lo tragué d' aquell mal pas. Lo naturalista, mitj mort, buscá entremitj dels molts enredos del sarró lo pot del amoníach, que per aqueixos casos diuhen que es com oli en un llum.

¡Quína pega! Se l' havia deixat á casa.

Per sort encare, en un sot hi havia fanch: mancant l' alcalí volátil, era 'l millor remey per la urgencia del cas. En Canuto, averiat per las abellas, no 'n sabia res; mes queixantse 'l Lleó esmortuhit, cridant y patint, fet un Sant Llátzer, li indicá aquell calmant. Agafá 'l promés un grapat de fanch y l' extengué per la cara, lo clatell y las mans del Serafi endolorit y després se 'n aplicá també un bon cataplasma. Sufrint encare, ab las caras y mans brutas, s' entornaren tot motxos, carregats ab lo fato cap á la «alzina grossa», hont las donas estavan preparant lo dinar. Aquestas, al véurels, apretaren á correr com si vegessen dos mals esperits. Las veus dels dos cara-bruts las detingueren.

Fora impossible de narrar las exclamacions, planys, malediccions y altrás rahons que á coro feren los Lleons.

—¿Cóm dímoni 't vas deixar lo... *moniato*, no, lo *maníatich*? ¿No 's diu aixís, noya? (Donya Tecla volia dir amoníach.)

La Leonor feya ab lo cap que sí.

Sa mare, tota satisfeta, continuá:

—Tinch bona memoria, *gracia* adeu.

Y encarantse ab lo seu marit:

—¿En qué pensas? Qué hi tens al cap, Serafí?

Aquest se 'l palpava com si tingués por de no poguerse ficar be 'l barret.

—Creu á la teva dona,—continuava donya Tecla aprofitant la ocasió de picar en ferro calent. — Créume á mí que 't vull be; déixat de *timologia* y de *gechlogia*, del mateix modo que vas deixar la *crítica* del carrer dels Ases. No vulguis sapiguer més, que ja sabs prou y massa. Ja veus al capdevall que n' has tret.

—Be, dona, be, — deya ab resignació 'l Serafí; — mes qué faré tot lo dia?

—Ja 'm tens á mí.

—Sí... mes...

—¿Y la noya y 'l seu casament y en Canuto que t' ha salvat la vida?

—Sí; tens rahó. ¡Sort d' ell! Que 's casin si volen tot seguit.

(Exclamacions joyosas d' aquellas duas ánimas en pena, que ab las de la vella feyan un armoniós terceto.)

Donya Tecla no havia dit tot lo que tenia dins del pap. Continuá:

—Los noys se casarán aixís que torném á Barcelona. Te preném tots per la paraula, puig ja sab tothom que ets molt bo y molt formal. Y are, porque no 'm sia retret, ja que tú no vols deixar d' ésser tan sabi, ¿may dirias qué pots fer, rateta meva?—digué la Tecla al Lleó.

—¿Qué?

—Entretente escribint ó fent un xiquet de *latomia* (anatomía.)

A la tornada de Sant Sadurní 's feu tot lo que volia donya Tecla, que portava ab molt garbo, com es de suposar, las calsas.

Se casaren los dos enamorats y don Serafí seguí al peu de la lletra 'ls consells de sa costella.

Cowper ha dit:

«Absence of occupation is not rest;
a mind quite vacant is a mind distressed.» (1)

Per aqueixa rahó 'l sabí no pert lo temps y continuarà fins á la fi dels sigles essent la admiració de tothom. Sé de bona tinta que á París s'está actualment imprimint un opúscul, obra de don Serafí Lleó y Bou, hont després de molts datos, tots á quin més fehacients y de rahons irrefutables, ab un estil elevat y vessant ciencia, 's prova fins á la evidencia que la burra de Balaam no sols enrahoná (que aixó ja no cal dubtarho) sino que 'l llenguatge que parlava aquella femella expansiva fou lo pintoresch y rich idioma dels gitanos.

Además, ja que estém en lo terreno de las indiscrecions, sens que 's fassi correr per no ofendre al talent, que quan més gran més s'amaga, y sens orgull per la bona amistat y confiança que 'm concedeix lo sabí, sé per boca d'ell mateix que pensa un dia d'aquets arribarse á Londres, ó si 'l temps no li permet fer publicar en lo *Lancet* una descripció complerta d'uns animals que fins aquí hem cregut tots mitològichs ó que may vegeren la llum del sol ni foren de carn y ossos com los altres.

Lo senyor Serafí ha escrit una monografia probant, sens que ningú puga contradir-lo, que la Patum de Berga, lo Drach de Vilafranca, l'Aliga de Mataró y altrás bestiolas per l'estil, no solament existiren sino que encare hi han testimonis de sas petjadas en certs pobles.

Per acabar, en Canuto, que ja es lo dítxós marit de la Leonor y ara fins fuma puro cada dia havent dinat, m'ha dit fa poch dias que son sogre li feu á sapiguer que barrinava una sorpresa que en lo mon científich y diplomátich farà tro. Després de regirar arxius, consultar llibres, omplirse de pols y embrutarse las mans, ha trobat lo secret d'un problema que ningú may fins avuy ha pogut resoldre y menos probar. La genealogia del Lleó alat de Venecia, del Dragó de la Xina,

(1) No fer res no es descansar; un pensament enterament desocupat es un pensament miserable.

del Unicorni d' Inglaterra y de l' Aliga de dos caps d' Austria y de Russia que son cosinas germanas.

¡Quántas sorpresas si viu gayre, encare que ja va cap per avall, nos prepara don Serafí Lleó y Bou!

¡Oh poder de la Ciencia! Gloria al sabi! Admiremlo, envejemo, imitemlo.

JASCINTO M. CAPELLA.

Barcelona, Novembre de 1893.

RECORT À BALMES

Voltada de turons, oberta y franca,
me semblas, gran ciutat,
un niu de flors penjat en una branca
del Pirineu nevat.

Dintre tos murs sas áligas covaren,
¡y quina n' hi ha nascut!
Quan per ton cel sas alas s' aixamplaren
semblava un gran escut.

Un gran escut pels tronos y pel temple,
pel mon un llibre obert,
pels segles á venir un gran exemple,
llevor que may se pert.

Del roure de mil anys prengué la sava,
son vol del aquiló,
quan de Montseny á Tosa se 'n volava,
de Tosa á Canigó.

Seguí la terra ab sa volada llesta
com un pagés son camp,
y entre 'ls núvols que apila la tempesta
vegé 'ls camins del llamp.

Son esperit del cel buscava l' ayre,
del fanch del cos després,
y en l' ayre se 'n volava, tan en l' ayre
que 'l mon no l' ha vist més!

JASCINTO VERDAGUER, PBRE.

Mar Atlántich, 1875.

DEFENSA DE LA LLENGUA CATALANA

CARTAS Á MA NEBODETA GERTRUDIS

«Tingau fé en recobrar los territoris perduts que Alemanía ha subjectat per la forsa, però no ha lograt sometre son esperit d'amor envers la Fransa.»

(Castelar, contestant als patriotas d'Alsacia-Lorena.—Telégrama eixit á LA RENAIXENSA en 2 de Mars de 1888, edició del matí.)

CARTA PRELIMINAR

MA benvolguda nebodeta:

Han passat uns quants anys desde que escriguí aquestas cartas á tú adressadas: malgrat d'aixó y de que tú has ja eixit del col·legi, las publico avuy puig no han perdut del tot lo seu interés, ni la seva significació. Hi ha cosas que, encara que envellesquin, no passen may de moda; son sempre oportunas, prescindint (y en aquest cas en absolut) de qui las tracti: una d'ellas, es l'amor á la patria y, per lo tant, al idioma que es un de sos més bonichs y lo principal de sos distintius.

Aixó, fora causa suficient pera que 'm determinés á publicarlas; pero encara hi ha més. Durant lo temps que ha transcorregut, s'han precipitat trascendentalíssims successos que demostran la premiosa necessitat de despertar y d'enrobustir aqueix amor puríssim que, com altres sentiments nobles y distintius del home, apar que 's van apagant de son cor, llen-

sant á la actual generació al pregon del excepticisme y del materialisme més esgarriós y rebaixador.

Y de que n' hi ha necessitat, ho digué admirablement nostre actual y venerabilíssim Papa Lleó XIII en sa última encíclica *als francesos*, als qui, com á tots los catòlics, recomana, després del amor á Deu, l' amor á la terra que 'ns ha vist nàixer. Sento, estimada neboda, no tindre ara á má aquest interessantíssim document pera transcriuret lo que en ell se diu á propòsit d' aixó; però de tots modos, sápigas que al recomenarte que 's desenrotlli en ton cor sentiment tan noble y generós, m' apoyo en la autoritat suprema de la Terra, reservantme fértel llegir y donártel á coneixer lo dia que 'ns vejám y que á tom me vinga.

Lo que proposo, ó mellor, lo que 'm proposava en las següents lletres, era tan sols donarte alguns consells, eixits d' un cor que sabs tú ben be quant t' estima, y ensenyarte lleugerament quelcom de lo que, fins tal vegada ab las mateixas paraulas, he dit en altrás ocasions, convensut com estich de que l' home de bè, no deu cansarse may de repetir y d'infiltrar en tota ocasió lo noble, lo just y lo bo quins requisits reuneix per sa propia naturalesa lo sant amor á la patria, subjecte sempre y armonisat ensemps á lo eminentíssim del amor á Deu.

L' anyoransa d' ella es sens dubte lo que més nos desperta 'l cor pera ben aymarla; y puig tú la sentires molt intensa y fonda quan lluny de Catalunya 't trobares, aprén are á no oblidarla may y á honrarla sempre.

Que aixís ho farás, confiadament de tú ho espera lo teu oncle.

CARTA PRIMERA

Estimada Gertrudis:

Encara 'm dura la dolenta, la penosíssima impressió que 'm feres quan al donarme la bona-nit al arribar del Col·legi pera passar al nostre costat las festas de Nadal y de Capdany, me saldares en castellá dihentme que ja casi no sabias parlar en

catalá y que ab prou feynas te recordavan moltes de las paraulas que uns pochhs mesos enrera, avans de posarte á col·legiala, usavas tú á cada dos per tres ab la mateixa facilitat y ab la ingenuitat mateixa ab que cada aucella canta sas passadas propias al dirigirse á las altrás que li son germanas ó á las quals va péixer una mateixa becada y escalfá un niu idénticament igual al seu. Si haguesses pogut endevinar allavoras lo mal que 'm feyas, á ben segur que no m' ho haurías dit, sinó al contrari, t' haurías esforsat en dominarte pera donarme plaher ó evitar-me semblant disgust com ho fas sempre ab altrás cosas, puig estimant-me com m'estimas, desitjas que trobi en tú motius d' elogi que vingan, en quant es aixó possible, á augmentar lo cabal de mon afecte que es pera tú casi casi igual al que guardo en mon cor pera mos fillets. Però ¡ay! que no era alló culpa teva, sino la expresió d' un mal fondo, apoderat, gravíssim de la educació y de la instrucció á que vens subjectada de desde 'l dia en que per necessitat y deber havém los pares de buscar qui 'ns ajudi á fer homes als nostres fills, y, per lo tant, desde 'l moment mateix en que comensares á aprendre las primeras lletres y á fer los primers punts de la mitja, augmentant-se aqueix mal quan al deixar la costura ó la escola elemental, ta bona mare s' ha vist obligada (com s' hi veuhen totas) á portarte á un col·legi superior ahont te se prepari pera ser algun dia lo que es ella ó lo que Dèu determini respecte á ta sort futura, ensemps que una noya ben educada, ben instruhida, y, per lo tant, apte pera desempenyar los cárrechs de la dona en la familia y en la societat.

Sí, Gertrudis: aquella ta ingénua exclamació; aquella infantil confessió de que ja casi no sabias parlar nostre idioma y de que molts de sos mots te s' havian ja oblidat, me punyí fondament lo cor fent-me plorar l' ánima, perque 'm demostrá una vegada més y 'm recordá per centéssima volta, lo mal gravíssim desús referit que corca, com l' oruga traydora á la fusta més resistent quan logra en ella introduhir-se, á n'aquesta nostra pátria, á aqueix bocinet de terra que anomeném Catalunya, veritable terra de promisió pera 'ls famolenchs enemichs que la cobdiciavan; convertida per ells, després que la obtingueren, en taula abundosa ahont satisfer sa gola insaciable, sense que, malgrat d'aixó, la respectin, ni la guardin, ni la cuydin pera que no se 'ls hi acabi; tal com en certs festins los

convidats grossers y desvergonyits vessan lo ví en las blancas estoballas y 's gitan á son demunt rompent los finíssims plats de porcellana y trencan las copas d' inmaculat crestall, mentres ab las mans febrosas y la cara encesa y 'l cos balandrejántloshi y renegant llurs bocas y 'ls ulls saltántloshi dels caps, convertits en cascalls plens de vapors espiritosos, insultan y 's befan y s' enriuhén del qui 'ls havia admés á la festa de sa casa sense ni somiar may en tal excés, ni poguer deturarlo després, ni molt menys encare llenarlos á tots de casa, temerós d' éssr llur víctima ignoscenta, no capiguentli altre remey que plorar en silenci tal afront, esperar pacientment lo novell dia y que al adormirse aquells en lo fastigós basqueig de llur borraixera, arribi per sos passos contats l' hora de lliurarsen pera sempre més.

Ets encara molt nena, tot just has arribat á guanyarte lo títol de noya entre 'ls parents y tos compatricis de la hermosa vila ahont nasqueres, y, per lo tant, difícil te será ara comprendre moltes de las cosas que 't diré en mas últimas cartas (ó lletras, com avans se las anomenava) per més que procuraré posarhi tota la senzillesa y claretat possibles á fí de lograr mon objecte que no es altre, neboteta meva, que 'l de procurar inspirar á ton cor, de natural bondadós y sensible, tot l' amor, tot lo carinyo y tot lo respecte que t' ha de mereixer (y ab tú, á totes las noyas y á tots los noys que fills sigau de Catalunya) aquesta hermosa pátria nostra tan gran, tan felís, tan digne y admirable un dia, com es avuy desgraciada, perseguida, combatuda y malmesa fins al punt de correr lo perill de morir (¡Deu no ho permeti!) si sos fills tots, desde 'l més gran al més xich, desde 'l sacerdot y 'l militar y l' home civil al obrer; desde la pageseta que viu en un recó de montanya á la respectable senyora que s' hostatja en palau espléndit, no 'ns afanyém á salvarla comunicant á son cor la vida que li falta, transfusionantli nostra sanch ardenta y revifadora al impuls de nostre amor envers á ella y á tot quant es seu y procurant tornarli sa antiga llibertat, sa independéncia ab mil martiris guanyada, ja que 'l sol alé d' aquesta es lo que fa viure aixís als homes com als pobles, segons veurás que confessa lo mateix Castelar en lo telégrama que he transcrit com á lema, tot y sent ell lo prototipo dels homes centralisadors per exceléncia quan d' esborrar á nostra Catalunya del mapa universal se tracta. ¡Quánta obcecació y falta de llógica!

Y prou per avuy, Gertrudis: are sabs ja lo que 'm proposo ab lo qual te será fácil anar reflexionant á estonas perdudas lo que t' acabo de dir pera que entengas millor lo que vindrá. Ja he posat la llevor del patriotisme en ton cor y mentres prego á Dèu que hi fructifiqui, me despedeixo de tú fins á ma próxima.

CARTA SEGONA

Gertrudis:

Després de donarte 'l «Deu te guard» y de desitjarte que continuïs bona y alegre en lo Colegi, vaig á prosseguir la tasca (suposo que recordarás lo que vol dir aquesta paraula de quan la mestra que t' ensenyá á fer mitja te senyalava un ó més girats pera poguer, al acabarlos, anarten al jardí ó al hort á jugar un rato ab tas companyonas) vaig, doncas, á prosseguir la tasca que m' imposí de bon grat en ma primera carta, concretantme á demostrarte la necessitat, per una banda, y lo deber, per l'altra, que tens de volguer y conservar lo catalá per ser aquest, y no cap més, lo llenguatge de la pàtria, ó sia l' idioma propi teu, lo que t' han ensenyat tos pares, lo que han tingut tos ávis y aquell ab que has après á resar, á sentir y á estimar.

Peró avans de prosseguir y á fí de que 'm compregas mellor, t' explicaré lo que signifiquen las paraulas *necessitat* y *deber*. S' entén per necessitat, la precissió que un sér qualsevol té de certas circumstancias, de certs requisits ó de certas cosas sense las quals aquell no pot existir, ó encara que existeixi, ho fa ab molta dificultat y sempre correuent lo perill de deixar de ser lo que es: per exemple; pera viurer, se necessita respirar, y no 's pot respirar sense ayre, de manera que quan aquest manca en absolut, ve irremisiblement la mort: aixó demostra, donchs, que l' ayre es una cosa necessaria pera la vida.

Y 'l *deber* ¿qué es? Lo deber es la obligació que tením de cumplir certs preceptes ó certs manaments ó en determinats

cassos, certas cosas sots pena d' incorrer en grans responsabilitats y, segons com, en terribles cástichs. Per exemple: l' home, primer que tot y avans que tot, ha d' estimar á Dèu sobre totas las cosas: tal es lo primer dels sagrats preceptes del Decálech; y aquell que no 'l compleix, se declara á sí mateix ingrát al Sér Suprém dispensador de la vida, primer y primordial tresor dels que gosa, puig es la font d' ahont rajan abundosos tots los demés que sense ell serian impossibles. Aixís, doncas, tot aquell que no estimi á Deu y que, per lo tant, no l' honri y no 'l veneri, falta al principal dels debers que li han sigut imposats, y comet ab aixó, ja que no un delict, puig la lley humana no 'l castiga, un gran pecat que la lley divina condempna ab eterns cástichs.

Donchs be; entre las cosas que 'ns son necessarias ó de las quals tením necessitat pera viure, no ja materialment en lo rigor de la paraula, sino moralment, puig com digué lo mateix Jesu-Christ: «l' home no viu solzament de pá», volguent demostrar la admirable dualitat humana, ó sia aqueix compost d' ànima y de cos; entre aqueixas cosas necessarias pera la nostra vida, hi ha la del llenguatge; aixó es, la facultat que Dèu nos ha donat pera expressar lo que pensém y lo que sentím per medi de la paraula, quin órga es la boca, ó quin instrument es la escriptura, segons l' usém de viva veu ó per medi de signes gráfichs, com faig ara jo ab tú, nebodeta meva. Y entre 'ls debers que tením á cumplir figura com á un dels més importants y principals lo del amor á la pátria; aixó es, lo de la estimació y fins veneració que havém de guardar al bocí de terra que 'ns ha vist naixer, per ser ell lo bressol nostre y la tomba de nostres pares, l' arca santa ahont s' estotja 'l tresor de nostras creensas y escut que ampara y sosté lo casal de nostra familia; amor y estimació que han de ser tals, que arribin á preferirho tot, fins la mort mateixa, ans de renegar d' ella ó abandonarla, cosas que llensen sobre 'l front del qui las fa, la negra taca de la deshonra y del despreci: qui á tan sagrat deber manca, se li diu renegat, cara-girat ó traydor; títol molt més afrontós que 'l de butxí.

D' aixó, Gertrudis volguda, se 'n deduheix que 'l llenguatge es una cosa natural al home; y per cosas naturals, s' entenen aquellas que Deu (fixat bé ab aquestas paraulas) las hi ha donadas, venint á formar una part essencial d' ell ma-

teix, de tal manera, que 'l volguerlas tan sols modificar ó suprimir ó alterar per obra y gracia de la seva voluntat consti-
tuheix un pecat, un delicté ó una bojería. Algun exemple
t' ho farà comprendre. La vista es una cosa natural al home, y
ningú 's priva per gust d' aquest sentit, colocat entre 'is cinch,
com á primer: lo pérdrel, se té, y ho es, per una gran desgra-
cia; lo caminar, nos es també una cosa natural y ningú es tan
ximple que pera estar-se quiet vulga trencarse las camas; la
vida es igualment una propietat que 'ns pertany de plé y si
algú nos la vol pendre, se torna en un criminal, y si es un
mateix lo qui contra d' ella atenta, es un boig arrematat ó un
tonto sense such ni bruch al qui la societat desprecia y la Jus-
ticia Eterna condempna. Donchs bé; entre 'l número de
aquestas y moltíssimas altrás cosas que se 'n diuhen, y ho
son, naturals al home, hi ha la del llenguatge, requisit sense 'l
qual la mateixa societat no fora possible. Y aixís com ningú
te dret á obligarte á que miris no més que ab un ull tapante,
suposém, l' esquer y deixarte l' altre lliure; ni pot tampoch
exigirte que en lloch de caminar, t' arrosseguis per terra ó
vagis á peu coix; ni que oioris ab la boca, ni menjis pel nas,
ja que no sols tú, Gertrudis, t' hi oposarías en quant sabesses
y poguesses, sinó que també mereixería aquell que á tals co-
sas t' obligués la reprobació general; d' igual manera es injust
y bárbaro y anti-cristiá que 't forcin (y al dir tú, vull signifi-
car á totas las criaturas catalanas que no 's veuhen en la trista
situació d' haver de ser una mica més que un bocí de carn
batejada) á parlar un llenguatge foraster que no sols no es lo
teu, sino que hi es oposat y fins en molts punts antitèich;
contrariant ab tan absurda conducta, basada en una irritant
imposició per part de nostres enemichs, los mateixos designis
de la naturalesa que 'ns ensenya y demostra á tota hora que
cada sér ó cada objecte per ínfim y miserable que sia, ha de
móures', desenrotllarse ó manifestarse dins de son círcul propi
pera que donga, ó d' ell s' obtingan, los resultats corres-
ponents.

Y essent aixó una gran veritat, ¿per qué no s' observa?
per qué no 's compleix ab lo que la Naturalesa mana? per qué
se vos obliga á parlar, á aprendre y á resar (¡oh sí, fins á resar!)
en castellá, en aqueixa llengua que ni coneixeu petitas, ni en-
teneu quan noyas, ni recordeu quan sou ja totas unas donas?

Per qué se vos obliga á n' aqueix árit treball de traducció contínua é inflexible, veritable caragol que apreta vostre jovenet cervell y se us amenassa ab un cástich en alguns col·legis (y entre élls, lo teu, Gertrudis estimada!) si se us escapa en la conversa ó en la classe ó á l' hora d' esbarjo alguna paraula catalana, tal com si cometéssiu una entramaliadura ó diguéssiu una fletomía? Per qué, per qué te torno á preguntar, nebodeta meva, tanta ira contra nostre idioma, tant de despotisme ab vosaltres, tendríssims sers als qui se us tortura seguidament ab tota vostra ignoscencia, tanta transgressió de las lleys de la naturalesa, que son las lleys de Dèu?

¡Ah, Gertrudis! Vetaquí lo gran defecte que en primer y principal lloch trobo en la vostra instrucció y en la vostra educació, segons te deya en ma anterior carta, y que denota, no sols lo insoportable esclavatje en que vivím, sino la degradació á que s' ha condemnat al nostre poble, puig no n' hi ha prou ab que no se us posi en condicions d' aprendre y de educarvos com se deuria fer, sino que se us esborra del cor y de la inteligencia lo recort de la patria! Y no cregas que exagero, nó; altrament, pregunta á tas mateixas mestras ¿per qué no s' obliga als castellans, no sols á parlar lo catalá, sinó á odiar, á extingir, á arrancar de soca y arrel de llur ánima lo castellá, com un dia y un altre dia se 'ns ve fent ab nosaltres los catalans? No fora altament injust aixó? No s' hi sublevarian indignats tots élls, dihent que 'ls fan víctimas d' una irritant y desesperadora tiranía? Donchs si 'ls castellans en aquest cas, com los francesos si se 'ls obligués á parlar l' alemany, ó als inglesos lo rus, etc., etc, tindrian rahó que 'ls hi sobraria, ¿per qué no n' havém de tenir nosaltres? Que per ventura som de condició diferenta ó inferior als demés homes ó als demés pobles, que aixís se 'ns condemni, que aixís se 'ns humilihi, que aixís se 'ns degradi? Ab quín dret, ab quína rahó se 'ns treu lo que Dèu nos ha donat, puig aixís com Aquest imprimeix en cada individu una fesomía propia y qualitats diferentas, dona també á cada poble distintius especials y genuíns, essent lo principal y 'l més essencial lo del llenguatge?

Peró avuy, los que á la ensenyansa á Catalunya 's dedican (fetas contadíssimas y honrosas excepcions) ja sia per gust, ja per profit, ja per necessitat, en res ni pera res tenen en compte quant d' exposarte acabo, convertintse en opressors irres-

ponsables dels tendres sers que á son cuydado y sollicitut se confian, resultant d'aixó un rebaixament intelectual y moral (cosa aquesta darrera més sensible que aquella) en la generació que creix, quin pervenir tan llastimosament se desgracia; la qual los hi servirà pera demostrar que lo que no s'estudia ab gust no aprofita, y que lo que s'obliga á aprendre vulgas que no, s'acaba per oblidar y aburrir, com ja comensa á succehir en la majoria de las donas actuals, que malmeten ó destrossan lo castellá quan lo parlan (després de transcorreguts los anys de col·legi), planyentse totas ellas de las horas malsaguanayadas y tristement perdudas sense haver pogut ni conèixer aquell idioma qué las hi era extrany, ni estudiar aquell més dolç que aprengheren de sos pares y que per tradició ensenyan á sos fills!

Y prescindint d'aquestes rahons, que á mon entendre son irrefutables, altrás n'hi ha d'ordre secundari que demostran fins á la evidencia lo disbarat monstrosos que cometen los que us ensenyan en una llengua forastera y que us la engargamel·lan tant si us plau com si no us plau, ab lo qual jamay podeu possehir lo castellá á la perfecció, com tampoch lo catalá; regla que pot admetres com á axiomática ó sense excepcions, ja que 'l que us es propi, l'enrahonareu sempre corromput perque no se us ensenya de cap manera y l'altre no 'l sabreu may ni escriure ni menos pronunciar correctament, per quant no está lo terreno degudament preparat ó millor dit, perque no 's cambia per voluntat humana, la naturalesa de las cosas. Ben al contrari succehiria si se us ensenyés lo catalá en deguda forma, puig lliure vostre caparronet del temor de dir castellanadas, d'haver de traduhir constantment y moltes vegades d'havervos de mossegar la llengua pera no incorrer en pena ó cástich, aprendríau mellor y més profundament lo que se us ensenyés; no se us atrofiaria, com ara, la inteligencia y, ab lo cor més ple de sava, comensant per estimar, conèixer y honrar vostre idioma, voldríau després sapiguerne d'altres, no tant per lo major grau d'il·lustració que aixó dona, com y principalment per compararlos entre sí per la major facilitat en que us trobaríau pera estudiarlos y possehirlos, per acabar deduhintne la consecuencia, que us ompliria de satisfacció y orgull, de que si tots son apreciables y tenen bel·lesas propies, en res desmereix lo catalá de tots ells ja que á molts, sense excep-

tuar lo castellá, no 'ls superi y no 'ls guanyi en riquesa, en modismes y en dolcesa, aixís com en aptitut pera totas las manifestacions del esperit.

Y com qui s' ofega ab qualsevol cosa s' arrapa pera salvar-se, aixís mateix los enemichs de tot lo nostre — llenguatge, costums, tradicions, lleys, historia, etc. — quan nos senten parlar com ara 't parlo, Gertrudis, se surten, cridant y esvalotant, de pullaguera y 'ns diuen que puig som espanyols, que puig vivim á Espanya, devém parlar lo... castellá per la poderosa, per la gegantina, per la piramidal rahó de que aquest es lo llenguatge espanyol... ó sia l' oficial; ni més ni menos que si 't diguessin á tú, Gertrudis, que malgrat d' haver nascut á Catalunya, no ets catalana, sino andalusa ó gallega porque 'l Govern ho ha manat de real orde.

Peró com aquesta carta va allargantse una mica massa y ademés no voldria que per llegirla deguesses perdre la banda ó un premi d' inferior categoria, puig, encara que tú no ho vulgas y á mí 'm sápiга greu, ha de distréuret de tas ocupacions metódicas y regulars de col·legiala, me guardaré rebatre tal argument y, ab més propietat, tal sofisme en la meva pròxima que no trigaré á escriuret ab l' ajuda de Dèu, á qui t' encomano.

CARTA TERCERA

Estimada neboteta:

Entre 'ls varis arguments que 's donan pera no ensenyar-vos é indirectament per medis falsos, hipòcritas é indignes fervos aburrir lo catalá, tant en los col·legis de noyas com en los de noys, fins en aquells mateixos que per sa respectabilitat haurian de ferse superiors á semblant baixesa y degradació, hi ha 'ls de que nostre idioma es incult, aspre, innecessari, passat de moda y no sé quantas cosas més d' aquesta faysó, y com á principal y contundent lo de que es molt just que en una Nació 's parli un sol idioma, divent ser aquest aquell que tinga carácter oficial; y per lo tant, essent lo castellá lo que ho

es á Espanya, tothom degui parlarlo, usarlo y escriurel, concedint tot lo més á cada una d' aquellas regions que 'n tingan de propi, que 'l conservin, si volen, pera son us particular (com si diguessim, pera estar per casa) ni més ni menos que aquells objectes que no gosantse destruhir ó aniquilar, se 'ls abandona á sí mateixos á fi de que ab la incuria dels temps ó de las humitats ó del oblit vagin malmetentse y desapareixent.

Y com que en arbre caygut tothom hi fa llenya, no 's contentan ja ab aixó sols los nostres implacables enemichs, ab los quals fan choro molts en mal-hora nascuts á Catalunya, sinó que fins s' atreveixen á dir que nostre idioma no es tal idioma... que es un miserable dialecte que cap importancia té... Dialecte li diuen... ¿sents, nebodeta meva?... dialecte... ¿de quin idioma?... ¿del castellá, potser?... quan los més ilustrats d' ells no n' entenen una frase y quan los mateixos que fa anys y panys que resideixen en algun punt de Catalunya menjantse 'l nostre pa y xuclantse la nostra sanch, no 'n saben pronunciar correctament ni una paraula, de modo que quan intentan ferho los hi succeheix lo que al llop de la falla: jensenyan la orella desseguida!

Pero deixém á n' aqueixos sabís de secá ó de peu de marge que sols serveixen com las argelagas en los camps pera fer ressaltar ab sa antipática presencia la hermosor y bellesa de las plantas útils y sanitosas que las enrondan, y aném á rebatre sos arguments, verdaderas xarxas perfidiosas estesas arreu pera enganyar als ignorants ó als que de bona fe se 'ls creuen enlluhernats per las glorias y gestas que 'ls hi contan de la mare Espanya!

Prescindint, estimada Gertrudis, d' entrar ara en la qüestió de si 'ls catalans devém considerar y tenir á Espanya per patria ó per madrastra, madrada ó mare de fusta (paraulas ab las que aquí, com saps tú be, designém á las mares postissas ó sobre-vingudas als fills que la inmensa desgracia tingueren de perdre á la qui 'ls infantá) lo cas es que pera 'ls catalans quan parlém de patria, parlém de Catalunya, y quan dihém patria, volém dir y significar á Catalunya, y quan nos ne trobém lluny, quan traspassém l' Ebro no més y 'ns anyorám, anyorám única y exlussivament á Catalunya, ja que en ella hi tenim tot lo que 'ns es grat al cor, tot lo que es vida del ánima, tot lo que constituheix nostra peculiar essencia y modo de ser

propi: costums, tradicions, lleys, família, llenguatge, nostre bressol y la santa tomba de nostres avis, cosas totes que en res ó en molt poch s' assemblan, ni pera res nos recordan las de las altres encontradas que forman aqueixa heterogénea nació que anomenám Espanya, en quin cos hi ha clapas com la de Gibraltar y oassis com los del sortós Portugal y la dítxoseta Andorra pera demostrar que, malgrat ser sos habitants nascuts com nosaltres en la mateixa Península, pera res se recordan ni en res anyoran á n' aqueixa bescantada patria quan pronuncian lo nom benehit de llur respectiu país.

Donchs be: aixó que 'ns esdevé á la casi totalitat dels catalans quan nos referím á Catalunya ó á cosas d' ella, de modo que ni podém sufrir que 's posi en tela de judici ja la seva bellesa, ja la seva superioritat mercantil, industrial y social, ja la seva importancia antiga y sa moderna influencia, etc., etc., aqueix amor que sempre se 'ns exteriorisa ó manifesta gran, digne é indomable á voltas, se torna en indiferent y fins á vegadas en contrari á la conservació y reivindicació de nostre idioma, quan d' aquest se tracta, oblidantse nostres compatricis que de tan equivocada manera pensan, que ells mateixos se contradiuhen, puig així que 's troban enfront d' un altre catalá, mal que estigan voltats d' estrangers ó castellans, lo primer que fan involuntariament, inconscientment, es saludarse en catalá, es á dir, usant son idioma que brolla ab tota la expontaneïtat d' una deu en lloch abundós d' ayguas, per ser lo que aniuha en son cor y, per lo tant, l' únich que tenen pera la manifestació franca y lleal de sos sentiments y afectes.

Mes tú 'm preguntarás, Gertrudis: essent aixó una veritat, ¿cóm s' explica aquest misteri ó aqueixa anomalia? Cóm se comprén que no tots los catalans que estiman á Catalunya fassen los possibles pera reevindicar son idioma aixís en la família, com en lo municipi, com en l' Estat? ¡Ah, Gertrudis! Precisament aixó; cabalment aquesta indiferencia de molts catalans envers nostre idioma, es lo que denota la decadencia de nostre carácter y la adulteració de nostras grans virtuts; decadencia y adulteració que ab cínica arrogancia llensan á la cara del nostre poble alguns que dihentse protectors y defensors seus, si ja no consellers desinteressats y á voltas sacrificats, ajudan á fer majors, més destructoras y més enervants ab llurs escrits, ab llur influencia y ab llur espanyolisme infil-

trant en ell l'amor al *llenguatge oficial* y la repugnancia pera lo nostre al qual posan, en manyagosas paraulas y sofisticas demostracions, á igual categoria d'aqueixas despullas inútils ó perniciosas que 'l drapayre arreplega ó que recull l' escombriayre en falta d'altra cosa mellor.

Sí, Gertrudis: aixó es lo que passa y tinguho ben entés; res demostra tant la decadencia ó la corrupció d'un poble com lo que deixi arreballarse son idioma y 's mostri indiferent, sinó ja complascut, de que n' hi comuniquin un altre, puig es senyal evident de que ha mudat d'ánima: á aquest punt no hi havém arribat encara, per fortuna, y no hi arribarém, si Deu no muda 'l curs de las cosas; pero á fí d'evitar que vinga tal desgracia, á fí de que no arribi may la hora de la desaparició de nostra Catalunya, com á tal, havém tots los bons catalans de lluytar y trevallar, ja que sols ab la lluyta s' obtenen las victorias y ab lo trevall las reivindicacions ó las redempcions. Lo que havém de procurar tots—cada hu dins de sa estera—es conseguir ó arribar á la mateixa imposició solemne é irresistible, nó á la de que 'l castellá ó, enfáticamente parlant, l' *espanyol* sia 'l *llenguatge oficial* á Catalunya, sinó que dins d'aquesta y pera aquesta, ho siga 'l catalá; cosa que, per altra banda, lo dret, la justicia, las conveniencias sociales y fins la mateixa somiada unitat (que 'ls contraris nostres contonen llastimosament ab la unificació) espanyola ho reclaman y ho exigeixen, ja que conseguintse aixó, la administració de justicia, la claretat en los negocis, la bona fe que en ells deu regnar, la ilustració de totas las classes sociales, lo benestar del poble, la purificació de las costums y 'l progrés en general serian una veritat, se realisarian dins de sos elements necessaris ó naturals y s' obtindria la desitjada armonía entre pobles que Dèu volgué ferlos germans y 'ls homes s' han empenyat ó s' empenyan en convertirlos en enemichs.

Y que nosaltres tením dret á n' aixó, es á dir, que Catalunya quan defensa la reivindicació del us oficial de son *llenguatge* pera ella sola (ja que no té ni pot tenir, per no estar en sa manera de pensar, la pretensió injusta d'imposarlo com á tal á las demés provincias espanyolas) no més fa que reclamar un de sos més nobles é importantíssims drets, i' ho demostraré, Gertrudis, ab ben pocas paraulas.

Hi hagué un dia en que per comú acort dels dos Regnes

que allavoras formavan independentment lo que avuy anomenám Espanya, se convingué la unió entre ells pera constituir una gran nació; y en virtut d'aquest pacte llibérrim y sagrat s'ajuntaren en un sol Estat la Corona d'Aragó y la Corona de Castella en las personas de Don Ferrán y de Na Isabela, los qui al ajuntar sas mans en indisoluble llas devant del Altíssim, no sols se juraren, com á esposos, fidelitat eterna, sinó que també com á Reys ho feren pera respectar, guardar y fer guardar las lleys, las costums, los usatjes, los furs, los privilegis, l'idioma y la manera de ser propias de cada un dels països que governavan, sense que may l'un tingués dret ni poder pera fer minvar los drets del altre, dedicantse no més á acomblar las forsas y 'ls elements de vida de cada una de aquellas poderosas nacions pera lo major progrés, lo major benestar y la major influencia de la Nació que 'n resultava. Pero ¡ay! que no en va dihém nosaltres que de llevant ó de ponent, de la dona sigas parent; puig los castellans, com á parents de Na Isabela, se n'han endut d'aqueixa unió la mellor part, fins al punt de que á nosaltres, los catalans, no 'ns ne quedan ja casi las despullas, puig á forsa de regatejarnos los nostres drets, de minvar nostra influencia, d'usurparnos avuy una cosa y demá una altra, sempre ab creixent furor, ab creixent perfidia y ab creixent injusticia, ja ni medís tením pera reclamar lo compliment d'aquells pactes matrimonials, de aquells reals capítuls, fruyts de la voluntat d'una nació que á una altra s'unia fiada en lo sagrat de sa paraula y de sas promesas, subsistents encare avuy, tot y haventlos volgut estrosgar la má criminal é impía d'un Felip V, d'abominable memoria; ja que 'ls pactes bilaterals, aixó es, aquells que contreuhen duas ó més personas, duas ó més entitats, en us de sa llibertat, no 's rompen, ni prescriuhen, ni caducan per voluntat y gracia d'una sola d'ellas, sinó en virtut d'altres pactes lliurement contrets entre totas duas; y Catalunya, fins avuy, no ha donat, nebodeta meva, son consentiment, sino al contrari, n'ha protestat sempre de mil maneras, pera que 's falti en perjudici d'ella, com s'hi ha faltat y s'hi falta, á lo que en son nom firmá y sagellá, quan se firmaren y sagellaren los capítuls matrimonials per los Reys Católichs, son noble Rey En Ferrán II, aquell Monarca que tot y essent confessat y reconegut per propís y pels estranys com al més gran polítich

de la seva época, morí ab la racansa al cor, puig endeviná ó pressentí que ab aquelles ditxosas esposallas, quins resultats fatals intentá contindre casantse segona volta, sense haver pogut obtindre lo fruyt ambicionat, havia endogalat ¡quí sab si pera sempre! á sa estimada Catalunya, á sa esplendent Corona d' Aragó!

Més deixant ara de banda aquesta qüestió que no pots encare tú capir, estimada neboteta, y tornant á la primera ó sia á la del dret que assisteix á Catalunya pera reclamar y exigir l' ús oficial de son llenguatge ¿no es per ventura un axioma, ó sia, una d' aquestas veritats que no necessitan demostrarse, que 'ls pactes deuen guardarse y cumplirse tal y com se pactaren? Si en una societat comercial (y 't cito aquesta classe de societats per quant tú estás ja una mica enterada de lo que 'l comers es) lo soci que manca á sas obligacions y usurpa 'ls drets y 'l capital ó los beneficis que als demés socis pertanyen, se 'l crida al orde, se 'l reconvé y se l' obliga pels tribunals á cumplir lo que prometé y firmá, ¿perqué no pot ferho Catalunya ab Castilla ó, avuy, ab Espanya ab lo que aquesta deixa de cumplirli, ó ab lo que la perjudica ó ab lo que li roba de sas atribucions y de sos drets dins d' aquesta Nació ó d' aquesta societat que ellas formaren segons t' he demostrat, nó ab paraulas, sino ab fets que en la Historia constan y en los arxius se justifiquen y proban?

Además de tot aixó, prescindint fins d' aquestas rahons de extricta justicia que com á tal es imprescriptible é inalienable, ¿res signifiquen prop de quatre milions d' homes que tenen un llenguatge propi seu, la major part dels quals no n' entenen ó no 'n parlan, quan menys, un altre, los quals lo volen y 'l conservan y 'l necessitan, que aixís se los hi arrabassi privantlos de defensar devant dels tribunals llurs honras, llurs cabals ó llur vida, de manifestar en los testaments, tal com la senten, llur darrera voluntat, (imposició la més odiosa y que ni 'ls salvatjes usen) d' autorisar llurs tranzaccions mercantils, d' expressar devant del Govern sas opinions ó sas queixas ó sos desitjos en lo llenguatge que Dèu los hi ha donat, fentlos inferiors y de condició més vil que l' aucellas, quinas passadas ningú vol unificar y que las feras que udolan en los deserts, quins bramuls ningú s' ha proposat que sigan tots iguals?

¡Cuán de diferente manera procedí Catalunya al unir-se ab Aragó (1150), també per un casament y en virtut de reals pactes firmats y cumplerts per los inolvidables regnants Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, y Petronila, reyna desvalguda, y per son marit amparada y salvada, d'aquell país germá, quinas ingratituts envers lo nostre no tenen explicació possible, ni causa que las aboni? Y si aixó feu Catalunya ¿per qué no li han de fer igual los altres seguint son nobilíssim exemple? ¿De res serveixen las lliçons de la Historia pera que aixís las oblidin uns pobles en perjudici d'altres? ¿No 's veu per ventura en aquélla lo que fa un país digne y lliure quan se 'l vol esclavisar y degradar, costi 'l que costi?

Peró deixém correr, ma estimada neboda, aquestas y moltas altrás consideracions que m' allunyarían de mon objecte, reduhit á més limitada aspiració com es la de ferte compendre en conceptes generals la veritat y la justicia de mas rahons pera dur á ta joveneta inteligencia la llum necessaria que 't evidencihi, la necessitat y 'l deber en que están los mateixos Guberns espanyols de concedir l' ús oficial á Catalunya del nostre llenguatge, quina importancia histórica y quinas excellencias t' aniré explicant en mas próximas pera que fermenti en ton cor lo llevat d'amor y fins de veneració que ell se mereix.—A reveure, doncas, que no trigaré en prosseguir.

JOSEPH M. VALLS Y VICENS.

(Seguirá).

DEFENSA DE LA LLENGUA CATALANA

CARTA QUARTA

ANYORADA Gertrudis:

A Es ben amarch y dolorós, per cert, que aquell que demana en justícia una cosa que es seva, haja d' estar un dia y altre dia, á tothora y sempre escarrassantse pera demostrar la bondat de la seva reclamació y haver d' aduhir á cada instant, á cada moment probas y més probas, arguments y més arguments ab que apoyar la seva petició! Aixó es lo que passa á nosaltres los catalans; aixó es á lo que 's veu obligada Catalunya, no ja pera reivindicar los drets que tenia, sinó pera salvar quan menys los pochs que li quedan y encara aquéstos, sempre en perill, sempre ab la amenassa constant, esglayadora, terrible de desaparéixer en absolut y d' un sol cop com aquell infelís á qui 's deixa viure pera aumentar sos martiris tenint penjada damunt de son coll la guillotina que al cáuré ha de tallarli en rodó lo coll y separar despiatadament lo cap del tronch, tan prompte com lo qui mana, dongui orde de ferho!

Aquesta angúnia fatal en que viu Catalunya, angúnia que s' extén á tot lo seu, — llenguatge, dret civil, drets polítics,

industria, comers, etc.—la confessan tots los seus fills en quin cor hi resta encara un borrall d'amor pera ella; però, malgrat d'aixó, s'hi resignan, y tot espaordintlos, no procuran evitarho alegant lo gran motiu de que no hi ha remey, per ser un dels tants fets consumats. ¡Los fets consumats! ¿Sabs que son, neboda meva, aquestos fets? Sembla increible que á las darre-rías del segle xix, que tants boatos fa de progrés y de cultura, s'admeti com á principi de dret y origen, per lo tant, de legalitat, aquesta absurda é irritant teoria dels fets consumats, ropatge ab lo qual se distressan y 's tapan escarnint los trajos de la rahó y de la justicia, fets tan indignes y aconteixements tan imperdonables com l'estrossejament de la infelís Polonia; persecucions tan faréstegas com las que sofreix la desgraciada Irlanda; bronquinas y amenassas tan cobardas y despreciables com las que 's dirigeixen á la valenta Bulgaria á la qui ensenyan los punys y las dents los gegants d'Europa, mentres se sotjan ells ab ells pera veure quin li donará la primera mossegada; lladruchs de gossos famolenchs tan esborronables com los que cada quan sent retrunyir la felís Suissa forta en sa mateixa debilitat, mes que no deixan de corpéndrela; vexacions y persecucions tan sangnants com las que sofreixen las malhauradas Alsacia y Lorena, tanys arrancats per la forsa brutal del arbre ahont floriren; exterminacions de rassas indígenas tan odiosas y bárbaras com las dudas á cap y perpetradas per la jove y lliure América y per la egoista Inglaterra en sas immensas colonias de la India, ab la excusa de que eran ó son aquellas refractarias á la civilisació y un destorb pera 'ls aven-sos de nostra superbiosa época; afronts tan vils y dels quals lo mon sancer n'haurá de sufrir lo cástich, com la expoliació al Sant Pare, al Representant de Jesu-Christ á la terra, á n'aquell quin poder li ve directa y únicament de Dèu, en virtut y gracia del Qui los demés regnan y governan, la vil expoliació, repeteixo, dels Estats Pontificis que nou ó deu segles (780) de propietat jamay interrompuda, concedida, reconeguda y defensada com á cosa propia per tots los pobles del mon durant aqueix trágol de civilisacions y d'épocas, han fet, prescindint de més altíssimas y poderosas rahons, imprescriptible, inatacable y sagrada; en fí, injusticias tan monstruosas com las de que n'ha sigut víctima nostra estimada Catalunya,—de la que se 'n copsá una mitat pera donarla á la Fransa, sense

atendre á que las entranyas d' un poble palpitan sempre pera tornar-se á unir y confondre,—y 'n son nostras germanas las Provincias Vascas y quants pobles reclaman los drets ó la independència que en altres temps guanyaren ab la sanch de sos fills, ab l' esfors de son bras ó ab las lluytas del treball. Aixó; aixó son, Gertrudis, los fets consumats; en aqueix herm fastigós, en aquesta platja, tota sorra movable é insegura, assentan los tirans, grossos y petits, de nostra terra y de fora d' ella 'ls castells que aixecaren ab son orgull y ab sa superbia pera esclavisar los pobles ó fer cambiar lo curs á las nacions ó imposar sa despótica voluntat, oblidantse de que 'ls homes passen y que Dèu sempre queda!

Es ben sensible doncas, com compendrás tú, Gertrudis, que en tan febles y esclavadiços fonaments s' apoyin los que aixís destrossan la felicitat d' un poble pera dur avant sa desatentada y boja persecució, arribant fins al punt de considerar com á delictes de lesa patria 'l crit d' indignació y revenja que dongui contra d' ells lo fill que tinga prou pit pera llenarlo als quatre vents, ansiós de que'l sentin y l' escoltin tots los que li son germans, com á nascuts en una mateixa patria; y per lo tant es ben sensible, seguint aquest curs d' ideas, que nostre idioma, rich en paraulas, frases y modismes; dolç com ho puga ser, y carinyós y tendre quan sos dictats van al cor, com qual-sevol altre; enérgich, breu y concís, fins al punt que un sol mot d' ell diu més que una oració gramatical del castellá; dotat de condicions pera viure robust, espléndit y perfeccionable; apte pera expressar quantas manifestacions morals, intellectuals y materials necessita un poble que viu y que pensa y que 's belluga y treballa, s' haja de veure arreconat, tant en son us oral com en lo escrit, de tots los actes oficials, y expulsat, desterrat, (¡quánta vergonya y baixesa!) aixís de las escoles, com dels estrados ahont s' administra la Justicia y dels Municipis y de las Diputacions, com de per tot arreu, fins casi casi del mateix temple ó de la Casa del Senyor, ab grave perjudici de la educació, de la instrucció, de la moralisació y fins del arrelament de las grans veritats católicas en lo cor del poble, condemnat per semblant manera á enfonsarse en la degradació, en lo tanguer de la indignitat, de la estupidés ó del idiotisme, que á n' aquest abím van á parar los pobles als qui s' acostuma á menysprear son llenguatge (que es la mani-

festació més genuïna de sa pròpia dignitat) y quina completa ruïna y desaparició d'entre 'ls que s'anomenan lliures s'aproxima á passos de gegant!

Y pera que 't convencis, neboteta meva, de quan fundades son mas amargues queixas en las quals no hi sé, altrament, comunicar tot lo dolor que 'm causa tanta desolació y ruïna, extén tas miradas al entorn de Catalunya: com l'aucella que 's vol orientar, aixeca y mou las alas de ta imaginació y contempla un moment lo que s'oferirà á ta vista, pera adquirir fins á la evidencia la certitut de mas paraulas. Com la lepra que allí ahont s'extén no deixa un sol punt net, aixís lo castellà presenta sas clapas ahont vullas girar la vista: desde nostra ciutat á la qui dongueren nostres Reys, d'anyorada memoria, lo significatiu y honrosíssim títol de *cap y columna de tot lo Principat*, á la més amagada afrau de nostras montanyas, no deixarás de trobarhi escrites ó de sentirhi paraulas en castellà: allí ahont vajas, lo mestre de minyons ha d'explicarhi lo que ell mateix no sab ni entén; y si no hi ha mestre, l'apremiador ó 'l recaudador de contribucions ó 'l sargento del destacament ó la parella de la *guardia civil* ó l'estanquer ó qualsevol altre personatge d'aquesta importancia, te ferirán, quan menys t'ho pensis, los ohidos esmentante que tením un llenguatge oficial; y si d'aquesta pesadilla t'escapas, al entrar al poble 't recordará que no podém prescindir de tanta ventura, lo nom que ell tinga y que admirablement traduhit trobarás escrit en tauletas, fetas ab rajolas de Valencia, á la primera paret de la primera casa ó cabana ó barracota que hi donga ingrés. Sí, Gertrudis: lo castellà, l'*idioma oficial*, com lo mildiu ó com la filoxera, se 'ns fica per tot arreu: fins en lo mateix Montserrat, fins en la Catedral de nostras montanyas ahont es catalá l'ayre, las plantas, las flors, las rocas, lo riu, la boyra, las aus, lo sol; allí, ahont lo païssatge que s'ovira y 'l cel que l'encuadra, es catalá, es ben nostre fins al moll dels ossos, com vulgarment se diu, de modo que sembla que s'hi palpa la essencia de nostra estimada patria, pera que tot fassa parió y corresponga degudament á la hermosa Sobirana, á la Perla volguda, á la Moreneta Verge que s'hi estotja pera serne Reyna y Senyora; allí, que es lo cor de Catalunya ja que hi tením á la que es (¡y sempre ho siga!) Nostra Madona de Montserrat; allí, com á Barcelona á la Mercé, en quina esgle-

sia 's recorda 'l fet més gloriós, més piadós y més catalá de nostra historia, com que l' inspirá la mateixa Emperatriu de cels y terra; allí, com aquí, es á dir, a n' aqueixos llochs tan sagrats, tan venerables, tan sants y tan nostres, trobarás també, Gertrudis, l' idioma oficial, lo fatídich castellá empenyent, forsejant, foragitant al catalá en las inscripcions, en las obretas corresponents, en los anells de recordansa, en los objectes devots, en los escapularis, salvaguardas de la fé, en las medallas, en una paraula, en tot... en tot... pera prostituhir, pera envenenar, com virus maléfich y exterminable, nostres grans ideals, nostras grans creensas, nostre gran carácter.

Al veure tot aixó, conjunt de postració, d' ignominia y d' esclavatge, m' apar que 'ls alemanys pera germanisar de cop y volta, ó ab lo menor espay de temps possible, á las infortunadas Alsacia y Lorena, han vingut á Espanya pera apendre com ho devían fer (já n' aquí, ahont tan poquetas cosas hi tenen que imitar los extrangers!) puig fa pochs mesos que eixí en lo *Landeszeitung* lo decret en que 's dictavan contra aquellas provincias, las reglas oportunas pera que 'ls noms de tots los establiments d' ensenyansa, aixís com los programas de las assignaturas, las mostras ó modelas d' escriptura, com la llengua que deu en las mateixas usarse, sia en tot y pera tot l' alemany, nó 'l francés; ni més ni menys que lo que té, de molt temps ó anys enredera, decretat lo Govern respecte al us del catalá dins de Catalunya; arribant l' odi d' Alemania fins al punt de manar y disposar en lo citat decret, que las criatures de pit, los pobres ignoscentons que desde aquella fetxa naixin, deuen haver de ser criadas per didas alemanas; odiosa imposició que si no ha sigut encara ordenada pera nosaltres, será perque 'l Govern la creu innecessaria, refiantse dels mateixos pares catalans, alguns dels quals, obrant com á renegats que son, l' admeten pera sos fills ja pera donarse major tó, ja pera que aquestos aprenguin desde 'l mugró matern la llengua oficial, *la sonora, la rotunda, la admirable habla de Castilla....* ¡Quína baixesa!

¿Veus, Gertrudis, ab quanta rahó 'm queixo? ¿Veus si devém protestar los vertaders catalans d' aquesta tiranía que se 'ns ha imposat contra pactes sagrats y contra lo que las nacions d' Europa sagellaren en lo tractat d' Utrech? Si fins los mateixos polachs alemanys se queixan al Archebisbe de Posen

contra la germanisació de Polònia protestant de que en las escoles primàries se'ls obligui á donar la ensenyansa religiosa en alemany; y son Arquebisbe, Monsenyor Dinder, los hi contesta que li causan tals disposicions del Govern profund dolor, més que no pert la esperança de lograr que se'ls hi conservarà lo polach, quan menys pera la ensenyansa religiosa ¿per qué no ho fem també nosaltres y ab nosaltres los Bisbes de Catalunya tota, en lloch d' oposarse á n' aqueixa justíssima reivindicació de nostre llenguatge, com ho feu en época no llunyana l' actual Bisbe de Barcelona negant son permís pera que, en los funerals que 's celebraren en sufragi dels gloriosos màrtirs de nostra independència patria, dels fervents héroes que moriren en 11 de Setembre de 1714 sots las murallas de nostra ciutat infortunada pera lliurarla de Felip V, se pronunciés la oració fúnebre que un canonge il·lustre tenia la honrosa comanda de dedicárlshi com á humil tribut d' agraïment inextingible y d' admiració per son no imitat exemple de valor, de fé y de patriotisme?

Tú que 'm coneixes be, estimada neboda, no donarás á n' aquestas mas paraulas altra significació ni més alcans de la que realment tenen, convensuda ademés, com estarás, de que si 't cito aquest lamentable fet, ho faig pera demostrarte ab datos certs y no ab suposicions gratuïtas ó imaginadas, quant s' ha infiltrat en nostre organisme la influencia castellana y l' us constant del *idioma oficial* puig de tal modo enterboleix als més claríssims senys y torç las inclinacions dels cors de molts catalans que 's creuen tals y fins volen serho, pensantse que no hi ha necessitat y que no es un deber lo conservar y menos preferir nostre hermós idioma á n' aquell que se 'ns ha imposat per la rahó de la forsa, ja que no per la forsa de la rahó.

De tot lo qual pots ara deduhirne ben clarament que quan un poble 's veu trepitjat, dominat ó absorvit per un altre, lo primer que procura aquest per tots los medis imaginables (desde la violencia á la hipocresía) pera fer positiva, duradera y estable la seva dominació ó la seva imposició, es lo d' esborrar en éll son idioma, privarlo de que l' usi en tot lo que constituheix caràcter propi d' entitat ó de personalitat y comunicarli 'l seu, puig tan prompte haja lograt aixó en absolut, lo poble aquell ja no existeix, ja no li fa sombra y si al-

guna convulsió anima per etzar á son cos, es la mateixa que la galvanoplastia comunica á un cos mort avans de putrificar-se: lo fa móures'; lo fa aixecar dret, però no li torna la vida.

Totas aquestas rahons son prou evidents pera demostrar com dos y dos fan quatre l' imperiós deber en que estén los fills de Catalunya pera reivindicar nostre idioma ab lo qual, altrament, no demanám ni exigím una cosa que no siga ben justa y ben nostra, la qual además ve apoyada ab altres arguments que no trigaré gayre en ferte conéixer pera que, un colp n' estigas tú ben empapada, las vagis comunicant á tas companyonas de col·legi y aquestas á sas respectivas familias y per fi aquestas als respectius establiments d' ensenyansa, pera que al últim, trascendent al públich, s' imposin á la opinió general, passant d' aquesta á las esferas del Govern pera que las atengui y las ampari; d' igual manera que aquell que vol cullir, ha de sembrar primer, trevallar després y sempre, y al últim recullir los fruyts corresponents que li servescan de premi á sos afanys y á sos cuydados.

Vosaltres, las nenas y nens que ara creixeu, sou lo planter de nostra estimada patria y per lo tant, la seva única esperanza: si 'l planter se purifica, si se 'l cuyda, si se 'l agarbella bè y 's separan d' éll las llevors exóticas, dolentas y perniciosas que mans perversas ó imprevisoras hi barrejaren, molt será que no grani favorablement, que no tregui hermosos esplets y no dongui sanitosos fruyts pera la regeneració y l' engrandiment y 'l benestar d' aquesta patria, avuy infelís y trepitjada, que té en vosaltres fixas las miradas y quin cor generós vos guarda y vos dedica sos més nobles batechs, sos sentiments y afeccions més tendres y afalagadoras.

Aixís, doncas, coratge, nebodeta meva: ascolta mos consells y esbrina ben be lo significat de mas paraulas que pera ferte més avinentas y senzillas las prosseguiré en ma próxima circumscribintlas á demostrarte que nostre idioma, ja prescindint de tot quant te deixo manifestar, es d' una gran importancia histórica y literaria; per quins conceptes no més, y deixant de banda l' argument de que puig es lo nostre, pera nosaltres los catalans deuria haver de ser considerat com lo mellor, de la mateixa manera que pera un bon fill, la seva mare propia es la més hermosa y la més bona y la més carinyosa de totas las altrás mares; per quins conceptes, literari é

histórich simplement, no sols has d'estimar y preferir ton idioma á qualsevol altre, sinó que també te n' has de mostrar y tenir per orgullosa y satisfeta; orgull y satisfacció que no has de confondre, nebodeta meva, ab aqueixos grops del ánima que constitueixen pecat segons los preceptes de nostra Santa Mare la Esglesia, sinó ab lo mateix sentit y significació que 't causa, aném á dir, l' haver fet una bona obra ó l' haver complert ab los debers propis de ta edat.

Mentres tant, Gertrudis, salta y brinca en las horas d'esbarjo, però estudia y aprén y medita molt en las de vetlla y classe pera arribar á ser, ab la salut corporal que aquellas proporcionan, la dona catalana que, com mas mateixas filletas, tas avuy petitetas cusinas, desitjo que sigas temps á venir.

Adeu.

CARTA QUINTA

Estimadíssima Gertrudis:

A Sants y á minyons....: vaig finir ma anterior carta ab una promesa que t' havia ja fet al terminar la carta tercera y que, com aquell que passa aygua per un sadás, se m' havia escolat sense adonármén, per més que fós degut aixó á la trascendental importancia del assumpto de que 'm vinch ocupant. Posém, doncas, fil á la agulla y prosseguím, no sense haverte donat avans un petó que s' anyoraria en mos llavis si no te 'l fessen, després d' haverse desclós pera dirigirte mon ¡Dèu te guard! de costúm.

Es lo catalá, neboda meva, un idioma noble, robust, breu, enérgich, dolç en extrém, rich com no gayres més, de fondas arrels, d' enlayrat origen y d' una antigüetat que 'l fa venerable, distingintse ademés per sa extraordinaria ductilitat, quina qualitat d' inapreciable valor, nos dona als catalans per regla general una facilitat extremada pera aprendre y parlar los altres idiomas, fins los de pronunciació y sintáxis ó constreitura més oposadas á las del nostre: aixís veyém sense admirarnos, á gran nombre de catalans, col·locats en situació igual

y á vegadas inferior d' il·lustració, de talent y de medís que parlan mellor lo francés, l'alemany, l'inglés, lo castellá, l'italiá, etc., que qualsevol individu d' aqueixos païssos lo dels altres respectivament, puig los accents que tením, las vocals que l' enriqueixen, la mateixa pronunciació nostra sembla que donan á nostra boca ó á nostra laringe una disposició especial y favorable á la bona pronunciació dels idiomas estrangers, mentres que cap d' aquestos, fins aquells mateixos que han arribat á pendre carta de naturalesa entre nosaltres, pot jamay perdre son dèix foraster, ni dir correctament las paraulas ab las que 'ls acostumém posar á proba; essent de notar ademés que mentres los referits, sían de la nació que sían, quan enrahonan llur idioma respectiu ho fan casi tots ab visible esforç de gola, nosaltres, los catalans, ho fem naturalment, ab senzillesa, sense accionats violents, refiant la energia, la dolcesa, la intensitat de la frase ó del sentiment que volém expressar, á la paraula que escullím y á l' accent que li comuniquém.

Aquesta sola qualitat inapreciable del catalá, en altre país que no fós Espanya ó sía allá ahont los governs pensan y meditan una mica més de lo que ho fan los d' aquí, sería causa de que 'l protegissen y procuressen conservar-lo en be del desenrotll exterior de la nació, enloch de perseguir-lo y buscar fer-lo desapareixer, inclinant als qui 'l parlan á l' estudi dels llenguatges de las més importants nacions, després que á fons coneguessen lo seu propi, com á medi diplomàtic y comercial per excelencia. Més jaixó plá! No s' ocupan élls de d' aquestas futesas y lo que desitjan es que tots los espanyols arribin á ser uns enzas ó unas entitats vivents sense voluntat ni aspiracions pera aixís poguer governarlos á son plaber y sense mal-de-caps, per l' estil de lo que feyas tú ab las tevas ninas y de lo que fan tos cusinets ab los soldats de fusta ó de plom que 'ls tintan allá ahont volen y 'ls fan caure desseguida sense cuydarse ni mirar si 'ls trenquen ó 'ls espatllan.

Y ja que no sigués aixó, ja que com á eixits casi tots élls d' aqueixa rassa ó nissaga enemiga de la nostra, no volguessen cuydarse del catalá, al menys lo respectessen per la seva anti-gor, per la seva historia, per la seva importancia política y social, per la influencia que ha tingut y per las eminentíssimas obras que ha engenerat, com ho fan ab los monuments ó

edificis antichs (que per molt importants y venerables que sían, may ho serán tant com ho es un idioma) als quals declaran monuments nacionals pera evitar que 's profanin, que s' enrunin ó que s' enfonzin guardantlos com á relíquias de la velluria y lliurantlos de las injurias del temps y més encara de las despiatadas mans dels homes.

Y que 'l catalá es venerable per sa antigüetat, Gertrudis, y per sa importancia social y política, per lo que ha sigut y lo que es, casi no hauria d' entretenirme á demostrartho: però, ¡no hi ha remey! Com lo soldat que ha de fer foch mentres dura la lluyta y tinga un cartutxo en la canana, aixís jo haig d'anar exposante motius sobre motius mentres durí mon empenyo ó l' objecte de las presents lletres, en be de tú mateixa y de totes las criaturas catalanas (noyets y noyetas) que ara pujau la costa de la vida, pera que al arribar á son cim pogau en vostre llenguatge regraciá á Dèu l' havervos donat per mare la generosa y noble Catalunya, de la qual en lo col·legi ni vos ne resan, com may parla la madrastra als fills de la mare que tinguéren.

Si algun idioma hi ha entre 'ls que s' usen ó 's conservan en las diferentes regions d' Espanya, que puga presentar més executorias de noblesa per la seva antigüetat (escepció feta del éuskar, al que podriam calificar de monument megalítich ab relació als més antichs d' Europa) es lo catalá, puig no sols es entre aquells lo que més semblansa té ab aquest en moltes de las arrels de sas paraulas, y fins en lo gran nombre d' aquestas mateixas que declaren l' unitat de llur origen; sinó que també es éll lo que primerament se convertí, després de la dominació dels goths, en romans vulgar, en lo tany més ufanós, més espléndit y més robust de la gran soca llatina, per quin motiu un dels homes més sabís que han honrat modernament á Catalunya, lo bondadosíssim mestre En Manel Milá y Fontanals, li donava lo títol de *Hereu del Llatí*, ó sia aquell que, com indica aquesta paraula quan s' aplica á la primera de nostras grans institucions familiars, entre tots los idiomas neo-llatins ó que deriven d' aquest immortal llenguatge, es lo que se n' ha endut la mellor y més important part en quant ha vingut en certa manera á continuarlo, conservant d' éll més que 'ls altres, lo major tirat ó semblansa, y prenentne ensemps sa admirable riquesa, sa ductilitat, breve-

tat y elegància, aixís com sa dolcesa incomparable; venint aixís á constituhir ó á formar una gran llengua, com á propia pera servir á un gran poble, que gran fou y gran es encara 'l poble catalá, malgrat á sas ensopegadas, á sas caygudas y á son tristíssim estat actual. Y aquest títol d' Hereu del Llatí, pot encara ab major rahó mostrarlo quan ab lo castellá se 'l compara, per haverse casí lliurat del empelt que 'ls alarbs ó sarrahins en aquest posaren; puig quan los espanyols comensavan tot just á veures lliures de la dominació de la mitja-lluna, Catalunya era ja una gran y floreixent Nació que arribá á *estendres, com las ayguas de las neus sobiranas, per una y altra banda dels Pirineus fins á tocar las caldejadas hortas de Valencia y 'ls salabrosos estanys de Salses*, segons diu lo més modern de sos historiadors.

Sí, Gertrudis: nostra Catalunya va formar un día per l'esforç de son propi brás y per la sabiesa de sas lleys, aixís com per sas institucions admirables, un poderós y temut Estat devant del qual rendían sas armas y acotavan lo front sas immortals rivals á las que moltes vegadas vençé y humiliá ab sa noble y llealíssima conducta, més que ab lo fuet de la victoria quinas álas la cobejaren benignes en mil batallas y en mil combats. Llavors fou quan son llenguatge, bargassejat y perseguit avuy ab tanta inquina y furor, arribá á imposarse á totas las nacions civilisadas d' aquella época que 'l prengueren per llur idioma diplomátich, eminentíssim lloch que han vingut á ocupar lo castellá primer y ara darrerament lo francés; llavors fou quan s'extengué arreu y, exhuberant de vida, s'arrelá á Valencia y á Mallorca, que 's tornaren més tart duas branques hermosíssimas d' arbre tan benefactor, s'extengué á Cerdunya y á bona part d' Italia ahont encara viu ufanós bescantant sa llevor de bona mena, se trasplantá á la mateixa Grecia quins habitants tremolavan al óure sos accents de guerra temerosas de sufrir una nova *venjansa catalana* de la qual se 'n recordan encara en nostres temps com de moltes y moltes de sas paraulas; se feu sentir á l' Assia ahont nostres mercaders anavan portanthi los fruyts de nostra terra, los teixits de nostra industria y l' alé de nostra civilisació sots la protecció y amparo de nostra envejada bandera y 'l poder de nostres cónsuls; doná la volta á tota la costa de l' Africa, que 'l coneixia tant com á nostre escut mercenari;

y per fi, poch ans d'arribar l'hora fatal de son Calvari, acompanyá á Colon al descobriment del Mon nou en quinas verges planuras y en quins boscos centenaris, la seva oració, la pregaria seva fou la primera que vibrá en los ayres y se'n empujá als cels per boca de Fra Boyl, monjo de Montserrat, fent enmudir la ramor de las armas espanyolas afanyosas de conquestas y frisosas de tresors ans de que 's tanquessen ab sang d'indígenas.

Llavoras fou, estimada Gertrudis, quan lo catalá empen-gué son vol d'áliga real donant á Catalunya y al mon enter obras capdals com no las tinga superiors cap altre país dels que figuran ó han figurat en la Terra: ben alt ho diuhen los famosos *Usatges* que promulgá Ramon Berenguer *lo Vell* allá per l'any 1068, Códich lo més antich y cumplert d'Ocident; lo no menys important *Llibre del Consulat* ó de *Costums maritimes*, lo primer y més notable Códich que ha tingut la Europa sobre las cosas de mar y que ha servit de patró á tots los que s'han format després sense que cap d'ells l'hagi guanyat en sentit práctic y sábias disposicions; (segle xiii); la formació de las primeras y notabilíssimas cartas geográficas ó mapas del mon llavoras conegut y que 's conservan á París com una joya preciosíssima per haver sigut los primers que á Europa 's conegueren; la institució ó associació del *Sometent* nascuda en aqueixa época y que dura encara avuy essent la principal defensa ab que conta l'home del camp y 'l flagell més temut del criminal ó del lladre; en lo segle següent la hermosa institució dels Jochs Florals, felisment restaurats trenta anys enrera, que tant contribuïren y contribuïxen avuy al esplendor y desenrotllo de nostre idioma, de manera que han sigut ells l'arca miraculosa que l'ha salvat del diluvi de persecucions, de vexacions y de desprecis que volian engolir-lo y ferne perdre lo rastre; éll fou lo que engenerá aqueixas Cortis Catalanas y aqueix Concell de Cent y aqueixa Diputació ó Generalitat de Catalunya las quals haurían de ser l'orgull de tot catalá com l'admiració de propis y extrany, verdaders puntals de nostra independència, los fonaments seguríssims, indestructibles y refractaris sempre á tota corrupció en que 's basava nostre gran poder, en que descansava nostra familia y en que 's desenrotllava ferma, segura y majestuosa nostra vida política y social que

res tenia que envejar, ni que imitar, ni que enmatllevar tan solzament á la Inglaterra, nació á la qual tots los pobles del mon prenen avuy per modelo y patró com á la més lliure y ben regida que es entre totes, essent aixís que Catalunya, la nostra pàtria, ho havia tingut primer, molt primer y més admirablement organísat que ella ab las citadas Corporacions il·lustres que sols podia enrunar, destruir, aniquillar la má d' un déspota com Felip V, passant per damunt de tot fins á ofegar lo mateix crit de sa consciencia!

Oh, sí; Gertrudis: ja veus cuántas y cuántas cosas te cito (y encara 'm quedo curt, puig no vull ni puch escriuret ara ni en essencia nostra gloriosa historia), pera demostrarte quan digne d' admiració y de respecte es lo catalá al qual, per una sola no més d' éllas, haurían los catalans de guardarlo com á una cosa sagrada y 'ls espanyols, de respectarlo y protegirlo com á una de las més brillants páginas de la historia d' Espanya, tota vegada que d' ella 'n forma actualment part nostra malhaurada Catalunya. Però... no es aixís; y be ho sabs tú, que quedarás ignoradora ó á las foscas de lo que 't vull significar ab lo recort de tanta grandesa perduda, puig ni la molestia 's prenen vostras mestras de citarvos quan menys los noms que t' acabo d' exposar, parlantvos en cambi molt de la *pàtria de Pelayo*, de los *pendones de Castilla* y *tronos de San Fernando* y de la *Universidad de Cisneros* y del *Cid Campeador* y de *Guzman el Bueno*, etc., etc., á fí de que, no sapiguent ó ignorant que haveu tingut una pàtria que s' ha dit y 's diu Catalunya, vos decanteu á estimar á Espanya per virtut y gracia de vostre amor á Castella... ¡Quína aberració y quín desconeixement de cor humá ensemps que quína bofetada més horrorosa al sentit comú! ¡Quánta injuria y quánt oblit pera tot lo que mostra nostre sagell y recorda nostras glorias! ¡Quína aplicació més constant y més odiosa de la injusta *ley del embut*!

Y si 'm poso, prescindint ja de fets com los esmentats, á citar noms d' homes eminentíssims que en catalá escrigueren, de Monarcas egregis que en catalá dictaren lleys y guanyaren nacions y obtingueren coronas de sants, de poetes, de juriconsults, de marínos, de guerrers, de... tot, en fí, de tot, puig fora un may acabar ¿quánts no 'n trobaré que haurían de ser tots primers? ¿Quánts y quánts que conrearen, que enaltiren,

que immortalisaren nostre idioma? De Reys ¡quín Rey pot cap nació del mon citar-ne un de seu que guanyí en valor, en sabiesa, en gestas admirables al nostre gran En Jaume lo Conqueridor, d' atléticas formas y d' ánima gegantina prou á omplir tota la buydor d' una época! ¡Qué superi á n' aqueix home immortal que brilla en lo cel de nostra historia, com lo sol en la inmensitat del espay! ¡Rey sapientíssim, que aixís manejá la espasa guanyadora de la victoria, com la ploma col·locant-lo ab la seva *Crónica* entre 'ls primers escriptors de son segle; que aixís dictava lleys perdurables y justas, com imposava cástichs terribles als qui mancavan á algun sagrat deber; que adorava á Dèu ab tot l' amor de son cor fogós com estimava á son poble, al qui llegá lo més rich tresor de llibertats y de grandesa que pot ambicionar-ne qualsevol altre!; aqueix rey, al qui las historias anomenan Conqueridor; Catalunya, pare, y Sant la pietat dels segles successius!. Y després d' éll ¡quina altra nació pot amostrar que 'l guanyí ni superi tampoch un regnat com lo d' En Pere 'l *Gran*..., del fill de aquell home il·lustre, que brillaria també com á sol en nostra patria si en l' espay hi haguessen també dos sols? ¿Quí, com En Pere 'l *Gran*, ha guanyat més merescudament aquest títol? ¿Quín, com éll, se presenta cavaller y noble y generós en més alt grau així en la defensa del honor d' una emperatriu ultratjada y salvada per éll en la palestra d' una mort afrontosa? ¿Quín doná, com éll á Panisars, germanosa fugida á son més crudel enemich després d' haverlo retut en lluyta disputada palm á palm y en perill de sa mateixa vida? ¿Quín venja com éll á Sicilia la injusticia comesa al que 'n fou son rey? ¿Quín apariona sas Corts á las Corts catalanas que éll fundá pera orgull y felicitat de son poble? ¿Quín extén lo poder marítim d' aquest d' una manera més pacífica, més sólida y més segura per totas las parts del mon llavors descobert?

Mes.... ¿á qué prosseguir aixís, Gertrudis, si 'm fora á mí impossible donar fí á n' aquestas cartas que 'm temo 't maregin y 't fatiguín, puig no estás desgraciadament insinuada tan sols en los més enlayradíssims fets de la historia de ta patria, que altrament tampoch te puch jo ara referir punt per punt; més que per falta de desitj, per mancamment de temps y falla d' idoneitat y d' estudis per ma banda? Sápigas sols que aqueixos nostres reys, com tots los que forman la egregia cronolo-

gía de la Casa de Barcelona fins á arribar al mateix Felip V passant per Carles I d' Espanya y V d' Alemanya y per son fill Felip II, inclohenthi per lo tant sos egregis antecessors los Reys Católichs, tots, absolutament tots parlaren lo catalá, puig en catalá devian prestar son jurament al ésser admesos com á Reys d' Aragó y Comtes de Barcelona, y en catalá devian enrahonar al obrir y tancar ó donar per acabadas nostras Corts, segons era de costum ó lley en virtut dels privilegis, furs y llibertats de Catalunya segons constan en las sevas Constitucions y Pragmáticas.

¡Y pensar que la que fou parla de reys, avuy, com la Venta-fochs de la rondalla, s' ha de veure aborrida de sas envejossas germanas, á las quals algun dia vindrá que, com aquélla, las hi mostrará la xinel-la pera ferlas avergonyir y castigarlas com se mereixen, tornant élla á ocupar lo setial que en justicia y per sos mérits y bellesa li correspon, en mal'hora usurpat y possehit per las altrás!

Y que aixó serà, Gertrudis benvolguda, podém esperar-sarho com te faré veure en ma próxima després que t' haja citat algun dels noms que més sobreixen en nostra terra, y que venen á ser verdaders estels de primera magnitud que van seguint sa majestuosa órbita al entorn dels sols quin esplendor y grandesa tot just t' he pogut abocetar en mas precedents ratllas.

Permetem, mentres tant, que prenga alé, puig la costa es espadada y rápida: aviat arribarém al cim, y llavoras nos hi asseurém tú y jo pera contemplar lo trajecte recorregut, lo païssatge que se 'ns oferirà al entorn, y 'l cel que cobejará nostras testas. blau, seré, net de núvols á ponent y en lo zenit l' astre del dia, fecundant benigne las encontradas totas de nostra patria. A reveurer, donchs, nebodeta meva: adeu per avuy, Gertrudis.

JOSEPH M. VALLS Y VICENS.

(Acabarà.)

MITJDÍA

Poch á poch ha pujat l'astre del dia;
Pujá ab ferm pas... ja casi al cim se troba...
Callá tot cant d' aucell, no 's sent la brisa,
ni de las flors se percibeix l' aroma;
la ruixada del sol per tot extesa
escampa 'l goig pel mar, pels plans y serras.
Domina arreu lo sol. Desde sa alsada,
abrassa á tots los sers y los contempla;
y ells senten lo conhort de sas besadas;
y com amorós pare lo veneran.
La petita herba 'l cap alsa aixerida,
se xala á los seus raigs la vella alzina,
desplega 'l prat sa ufana, brunz l' abella
y 'l papalló de resplandors s' ubriaga;
la mar vesteix satí y lo cel vessa
de llum... Tot á la vida un himne canta...
Lo sol arribá al cim, y sens pararse
comensá á devallar... Ha entrat la tarde.

EMILI TARRE.